

Mgr. Timea Hóková

Ľudia so zrakovým postihnutím predstavujú zhruba 1,5% celkovej populácie. Zrakovo postihnutých môžeme členiť do štyroch skupín, v rámci ktorých existuje široká individuálna variabilita. Hovoríme o:

a. Nevidiacich

- Sú to osoby s úplnou stratou zrkového vnímania, ale tiež osoby ktoré sú schopné vnímať zrakom maximálne svetlo, avšak nie sú schopné lokalizovať jeho zdroj.

b. Prakticky nevidiacich

- Sú to osoby, ktoré majú zachované zvyšky zraku tak, že dokážu vnímať svetlo, obrysy a tvary predmetov, ale nedokážu využívať zrak ani s najlepšou možnou

korekciou ako dominantný a jediný analyzátor pri práci, orientácii a získavaní informácií.

c. Slabozrakých

- Sú to osoby, ktoré napriek najlepšej možnej korekcii majú problémy s vykonávaním zrakovej práce. Takíto ľudia majú vážne poškodený zrak, ale disponujú jeho

užitočnými zvyškami, ktoré sa dajú efektívne využiť.

d. Osoby s poruchami binokulárneho videnia

- Sú to osoby s poruchou funkčnej rovnováhy a fyziologickej spolupráce pravého a ľavého oka. Je to vlastne porucha videnia oboma očami a spôsobuje problémy

v priestorovom vnímaní.

Zrakovo postihnutí narážajú na rôzne bariéry aj z dôvodu rôznych funkčných dôsledkov ich diagnóz. V závislosti od stupňa a typu zrakového postihnutia môžu totiž rôzne prekážky byť vnímané rozdielne. Medzi najčastejšie druhy bariér však možno zaradiť:

- a. Prekážky (fyzické) pri samostatnom pohybe a orientácii:

-Ľudia so zrakovým postihnutím narážajú na problém neozvučených semaforov na prechodoch pre chodcov, na chýbajúce vodiace línie a reliéfne značenie alebo i na nedostatočne označené nebezpečné prekážky (napr. výkopy, lešenie).

- b. Bariéry pri získavaní informácií:

-V tomto prípade môžu byť problémy spojené s dostupnosťou materiálov vo vhodných formátoch, akými sú napríklad Braillovo písmo, zvuková nahrávka alebo elektronická verzia. Pre mnohých slabozrakých ľudí významnú úlohu zohráva aj veľkosť a typ písma tlačенých dokumentov, či nápisov.

Čo ovplyvňuje život zrakovo postihnutých?

Zrakové postihnutie sa môže zhoršovať v dôsledku určitých diagnóz. Niektoré z nich ovplyvňujú nielen samotné videnie, ale aj celkový fyzický stav osoby (napr. pri zelenom zákale – glaukóme - môžu vznikať bolesti hlavy a očí). Veľký vplyv na organizmus majú aj rôzne pridružené chronické ochorenia, akým je napríklad aj diabetes.

Videnie sa môže dočasne významne meniť v závislosti na osvetlení, počasí, psychickom stave čo má vplyv na celkový stav osoby so zrakovým postihnutím a jej vzťahy so spoločenským prostredím.

Nezamestnanosť, stres, či finančné problémy súvisia hlavne so všeobecnou psychickou

pohodou – tieto faktory neovplyvňujú stupeň zrakového postihnutia, ale závisia na ňom, najmä na úrovni jeho akceptácie.

Dôležitým faktorom je aj sociálne okolie (rodina, priatelia, známi), ktoré síce neovplyvňuje mieru samotného videnia, ale motivovanosť a ochotu osvojovania nových zručností, či už v oblasti priestorovej orientácie alebo sebaobsluhy. V horších, nie zriedkavých prípadoch, dokonca bráni rozvoju samostatnosti zo strachu, že by si mohla zrakovo postihnutá osoba ublížiť, spôsobiť škodu alebo že by okolie mohlo samostatné konanie zrakovo postihnutej osoby považovať za nedostatok starostlivosti a nezodpovedný prístup k nej.

Postoj spoločnosti k zrakovo postihnutým

Hoci možno hovoriť o zlepšujúcom sa postoji spoločnosti, na druhej strane ešte stále existujú stereotypy súvisiace so zrakovým postihnutím. Ide napríklad o nadhodnotenie alebo aj podhodnotenie schopností osoby so zrakovým postihnutím. Časté je aj neoprávnené pripisovanie „výnimočných“ schopností, lepšiu sluch alebo hmat, pričom sa zabúda na to, že zrakovo postihnutí sú prioritne ľudia s rôznym pohlavím, vzdelaním, zamestnaním, či spoločenským postavením.

Pokiaľ ide o samotné fyzické okolie a prostredie, je už povinnosťou jeho debarierizácia (táto povinnosť vyplýva z vyhlášky Ministerstva životného prostredia 532/2002). Zo strany našej organizácie sa debarierizačný trend podporuje v podobe poskytovania konzultácií inštitúciám a firmám, ktoré budujú alebo rekonštruujú budovy či cestné komunikácie.

Toto poradenstvo samotné nestačí, je potrebné tiež učiť ľudí so zrakovým postihnutím efektívne využívať debarierizačné opatrenia, čo je tiež predmetom sociálnej rehabilitácie.

Čo sa poskytuje v rámci sociálnej rehabilitácie pre zrakovo postihnutých?

Sociálna pomoc, ktorú vykonáva Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska je vykonávaná v súlade so Zákom č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci. Je poskytovaná sieťou Krajských stredísk ÚNSS, ktoré sa nachádzajú na celom Slovensku v každom Krajskom meste a Úradom ÚNSS. Sociálna pomoc je poskytovaná zrakovo postihnutým klientom bezplatne, ambulantne na pracoviskách ÚNSS alebo v domácom prostredí klienta.

Pod sociálnou rehabilitáciou v kontexte zrakového postihnutia chápeme odbornú činnosť zameranú na predchádzanie a na zabraňovanie príčin vzniku, prehĺbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu alebo sociálneho vývinu. Sociálna prevencia nie je chápaná v zmysle medicínskeho a teda vo vzťahu ku zrakovo postihnutým ako predchádzania straty alebo poškodenia zraku, ale najmä v zmysle predchádzania sociálnych dôsledkov, ktoré vyplývajú zo straty zraku. V zmysle Zákona sú pri práci so zrakovo postihnutými najčastejšími formami sociálnej prevencie - sociálna rehabilitácia, vyhľadávacia činnosť a organizovanie výchovno-rekreačných táborov.

Sociálna rehabilitácia je zameraná na získavanie a rozvoj vedomostí, zručností a návykov, potrebných na prekonávanie dôsledkov straty alebo poškodenia zraku na zvyšovanie nezávislosti zrakovo postihnutej osoby.

Obsahom sociálnej rehabilitácie je:

- • výcvik priestorovej orientácie a samostatného pohybu (technika pohybu s bielou palicou, pohyb v interiéri, exteriéri orientácia – analýza priestoru s
- využitím integrácie zachovaných zmyslov, nácvik chôdze so sprievodcom, techniky bezpečného pohybu bez palice)
- • výcvik sebaobsluhy (nácvik vykonávania bežných denných činností, prác v domácnosti – varenie, upratovanie, pranie, osobnej hygieny)
- • výcvik komunikačných zručností
- • klávesnicové zručnosti (prstoklad)
- • výučba Braillovho písma
- • podpisovanie sa
- • rozpoznávanie peňazí
- • nácvik zrakovej práce s optickými pomôckami
- • nácvik práce s kompenzačnými pomôckami
- • príprava budúcich používateľov vodiacich psov a pomoc používateľom vodiacich psov
- • práca so špeciálnymi zápisníkmi pre nevidiacich a špeciálne upravenými počítačmi
- • úprava a prispôsobenie prostredia klienta – bezbariérovosť, osvetlenie, orientácia a bezpečnosť

Ako sa poskytuje sociálna rehabilitácia pre osoby so zrakovým postihnutím

Sociálna rehabilitácia sa v Únii nevidiacich a slabozrakých Slovenska vykonáva predovšetkým individuálne. S klientom sa pracuje buď priamo v jeho domácom prostredí, alebo aj na

pracoviskách krajských stredísk – vždy v závislosti od jeho/jej požiadavky.

Skupinovou formou sa realizujú najmä tréningy rozvoja sociálno-komunikačných zručností alebo aj nácvik a upevnenie sebaobslužných zručností.

Okrem samotného klienta so zrakovým postihnutím sa pozornosť venuje aj bezprostrednému okoliu klienta. Jednotlivé krajské strediská ÚNSS organizujú víkendové pobyty pre rodiny so zrakovo postihnutým dieťaťom, ktorých cieľom je ich presieťovanie a podpora svojpomoci.

Kde sa môže poskytovať sociálna rehabilitácia pre zrakovo postihnutých

Sociálna rehabilitácia pre zrakovo postihnutých je poskytovaná vyššie popísanou formou prostredníctvom krajských stredísk Únie nevidiacich a slabozrakých Slovenska, ktoré sa nachádzajú vo všetkých krajských mestách.

Sociálna rehabilitácia sa okrem toho poskytuje aj v rehabilitačnom stredisku pre zrakovo postihnutých v Levoči. Rozvoj potrebných zručností však, na rozdiel od foriem nácviku v ÚNSS, prebieha pobytovou formou priamo v zariadení strediska.

Čo sa na to používa, aké pomôcky, nástroje, formy sa na to využívajú atď.

Pri vykonávaní sociálnej rehabilitácie sa využívajú rôzne pomôcky v závislosti od konkrétneho druhu nacvičovanej zručnosti.

Existujú optické a elektronické pomôcky posilňujúce zostatkové zrakové funkcie, rovnako pomôcky založené na využívaní hmatu alebo sluchu a nakoniec používajú sa aj bežné výrobky bez akejkoľvek úpravy alebo s jednoduchými úpravami, ako je doplnenie reliéfnej stupnice. Pomôcok je veľké množstvo a sú medzi nimi úzko špecializované i veľmi univerzálne zariadenia. Je to zapríčinené tým, že zatiaľ neexistuje žiadna univerzálnejšia funkčná náhrada zraku, ktorý je hlavným prostriedkom na získavanie informácií. Preto sú konkrétne pomôcky

určené skôr na kompenzáciu dôsledkov poškodenia alebo straty zraku pri určitých činnostiach, a nie na kompenzáciu samotnej zrakovnej nedostatočnosti.

Pri výučbe priestorovej orientácie a samostatného pohybu sa využívajú rôzne typy bielych palíc (orientačná, signalizačná, oporná). Pri nacvičovaní sebaobslužných zručností sa zas používajú rôzne adaptované kuchynské pomôcky s hlasovým výstupom (napr. hovoriaca kuchynská váha) alebo aj pomôcky v domácnosti, ktoré sú bežne dostupné a uľahčujú fungovanie v kuchyni (napr. krájač cibule, oddeľovač žltka).

Pri nácviku práce so špeciálnymi softwérmami určených pre zrakovo postihnutých, akým je čítač a zväčšovač obrazovky, sa používa najmä PC s príslušenstvom. Pri reedukácii zraku alebo stimulácie sa často používajú rôzne optické pomôcky, ktorých škála je veľmi široká. Zahŕňa lupy s rôznym zväčšením, elektronické čítacie lupy ako aj ďalekohľadové okuliare.

Na písanie Braillovým písmom sa používajú slepecké písacie stroje a pri výcviku kolíčkové písanky a ďalšie pomôcky.

Aké podmienky zahŕňajú sociálnu rehabilitáciu zdrakovo postihnutých

Ekonomické náklady pozostávajú z: ceny práce osoby, ktorá vykonáva sociálnu Rehabilitáciu, z cestovných, telekomunikačných a režijných nákladov. Je veľmi ťažké vyjadriť uvedené náklady, z dôvodu, že sociálnu rehabilitáciu vykonávajú zamestnanci ÚNSS vo všetkých krajoch Slovenska s rozdielnym financovaním.

Pokiaľ ide o požiadavky na vzdelanie inštruktora sociálnej rehabilitácie, v súčasnosti postačuje stredná škola a absolvovanie akreditovaných kurzov jednotlivých druhov sociálnej rehabilitácie v rámci ÚNSS. Ďalšími požiadavkami sú aj - proaktívnosť, flexibilita, schopnosť pracovať s ľuďmi a v tíme, dobrá organizácia práce, adekvátne komunikačné zručnosti a sociálne cítenie.

Konkrétne požiadavky na kvalifikáciu inštruktora sociálnej rehabilitácie sa však budú významne meniť vstupom do platnosti nového zákona o sociálnych službách.

ÚNSS plní požiadavky na vzdelanie inštruktorov sociálnej rehabilitácie formou realizovania akreditovaných kurzov sociálnej rehabilitácie, medzi ktoré patrí:

- kurz pre inštruktorov priestorovej orientácie a samostatného pohybu,
- kurz inštruktorov sebaobsluhy,
- kurz inštruktora reliéfného písma.

Navyše sa na celoslovenskej úrovni organizujú aj stretnutia rehabilitačných inštruktorov, v rámci ktorých prebieha skupinová analýza konkrétnej činnosti ako aj práce s klientom.

Prostredníctvom kazuistík inštruktori rozoberajú pozitívne ale i negatívne príklady z praxe.

ÚNSS v rámci školiacich aktivít poskytuje aj podporu pri rozvoji sociálno-komunikačných zručností inštruktorov, zrakovej terapie a skupinovej práce so zrakovo postihnutými klientmi.

Pravidelne sa realizuje aj zaškolenie nových zamestnancov, ktorého postupnosť je definovaná v interných metodických usmerneniach ÚNSS nasledovným spôsobom:

Po oboznámení nového zamestnanca s pravidlami fungovania krajského strediska ako aj s potrebnou administratívou, zaškolenie sa realizuje prostredníctvom týchto modulov –

- a.) Základný modul: obsahujúci základné informácie o zrakovom postihnutí. Školenie je pre všetkých zamestnancov ÚNSS.
- b.) Modul – sociálne poradenstvo: sociálne poradenstvo zohráva v procese pomoci zrakovo postihnutým veľmi dôležité miesto. Je to odborná činnosť zameraná na vstupnú diagnostiku, teda identifikáciu stavu a rozsahu potrieb, problémov a obmedzení, ktoré klientovi prináša zrakové postihnutie a tiež zisteniu dôsledkov, ktoré z uvedeného vyplývajú. Sociálne poradenstvo v štruktúre personálneho obsadenia Krajského strediska zabezpečujú sociálni pracovníci a regionálni koordinátori rehabilitácie. Modul pozostáva z určenia kompetencií pracovníka krajského strediska, typológii klientov, evidencie klientov, práca s klientom.
- c.) Modul – sociálnej rehabilitácie - sociálna rehabilitácia: je zameraná na získavanie a

rozvoj vedomostí, zručností a návykov, potrebných na prekonávanie dôsledkov straty alebo poškodenia zraku a na zvyšovanie nezávislosti zrakovo postihnutej osoby. Na základe pracovnej náplne jednotlivých zamestnancov na krajskom stredisku sa vykonáva školenie sociálnej rehabilitácie týchto oblastí: výcvik priestorovej orientácie a samostatného pohybu, výcvik sebaobsluhy, výcvik komunikačných zručností /klávesnicové zručnosti, výučba Braillovho písma, podpisovanie sa, rozpoznávanie peňazí/, nácvik zrakovej práce s optickými pomôckami, nácvik práce s kompenzačnými pomôckami.

Ďalšie informácie o sociálnej rehabilitácii zrakovo postihnutých

Dá sa konštatovať, že práca profesionálnych inštruktorov sociálnej rehabilitácie je dlhodobo finančne veľmi podhodnotená, čo vedie k častej fluktuácii kvalitne vyškolených a rekvalifikovaných zamestnancov organizácie.....